

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida
1914–1918 metais

1996

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida 1914—1918 metais

UDK 947.45
Lo-139

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

**Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
prisidėjusiam prie knygos išleidimo**

ISSN 1392—0391
ISBN 5—417—00715—3

© Raimundas Lopata, 1996
© Lietuvos istorijos institutas, 1996

TURINYS

Įvadas	5
PIRMA DALIS. „GINTARINĖS“ DEKLARACIJOS GEOPOLITINIS KONTEKSTAS	11
1914-ųjų perspektyvos	11
Dėl vietos po saule	15
Lenkų klausimas	23
„Tak vied eto čepucha“	28
Kompromisai ir konfliktai	35
Lietuvių politinis pasaulis	35
„Tautos vienybės“ atgimimas	37
Radikalų gravitacijos	42
Vokietijos veiksnyys	48
ANTRA DALIS. NE TIEK Į RYTUS IR Į PIETUS, KIEK Į VAKARUS	56
Ką okupavo Vokietija? A. Pfeilio kazusas	56
Didžiosios Lietuvos kontūrai	63
Politikos kamufliažas	64
Liberalus okupacijos periodas	67
Kaipgi iš tikrųjų buvo Vilniuje	70
Kaipgi iš tikrųjų buvo Kaune	83
Šalin nuo Rusijos	92
„Vive la Pologne!“, arba Lenkijos šešėlis	103
Apie „lietuvišką“ ir lietuvių politiką	112
Restitucijos regimybė	113
Kursas — Lietuvos klausimo internacionalizavimas	117
Prijungimo politika ir kelio į laisvę pradžia	122
Svetimos valdžios žinioje esantis kraštas	130
Pasirengimas deryboms	130
Naujas derybų etapas. I dalis	132
Intermedijos tema: Antantė ir lietuviai	138
Naujas derybų etapas. II dalis	142
Lietuviškoji neomonarchizmo interliudija	145
Rytų komisija ir J. Gabrys	146

F. Roppas ir Lietuvos Taryba	149
Lietuvos karalius Mindaugas II	153
Konflikto koncepcija	163
Limitrofinė valstybė	167
Vakarai, Vakarai	171
„Atėjo laikas sudaryti savą valdžią“	173
Išvados	178
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	183
THE DEVELOPMENT OF THE LITHUANIAN STATEHOOD IN 1914—1918 (Summary)	208
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	218

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ*

- Abramowicz Ludwik — 46
 Abramowicz Witold — 45—47, 53
 Abrash M.— 186
 Acton — 173
 Adel — 151, 204
 Alekna Antanas — 83
 Alekna Jurgis — 161, 175, 183
 Aleksandra Fiodorovna — 37, 105
 Aleksandravičius Egidijus — 183, 187, 190
 Alekseev Michail — 65
 Alfonsas — 156
 Aronson T.— 87, 205
 Ašmys M.— 88, 90, 195

 Bacheracht V.— 67, 106, 188, 192, 195, 197—198
 Bachmet'ev Boris — 121, 200
 Bačinski — 147
 Baden Maximilian von — 168—170, 184, 207
 Bakšys Juozas — 93, 105
Balaj O.— 118
 Balfour Arthur — 148, 173, 202, 204, 206
 Ballin Alfred — 96
 Banaitis Saliamonas — 83—85, 90, 108
 Baranowski Władysław — 147
 Bardach Julusz — 8, 184
 Bartuška Vincas — 10, 98, 100—102, 128, 139, 156, 165—166, 185, 196

 Basanavičius Jonas — 30, 35, 39, 54, 73, 92, 125, 186
 Basler W.— 8, 184
 Bauer Otto — 14
 Bauža B.— 85
 Beckerath — 68, 79, 82, 93
 Below — 50
 Benckendorff Aleksandr — 21
 Benediktas XV — 100
 Bernstorff — 49
 Bethmann-Hollweg Theobald — 15—17, 57—60, 62, 79, 81—82, 89, 93, 96, 104—105, 110, 114, 116, 122—123, 133, 144
 Bibikov M.— 98, 110—111, 119, 198—199
 Bielskis Jonas Julius — 98, 102, 196
 Bielskis Vaclovas — 61
 Bienhold M. — 144, 154, 200—204, 206—207
 Biržiška Mykolas — 41, 43, 46, 52—53, 93, 136, 174, 189
 Biržiška Vaclovas — 10, 43, 189
 Bismarck Otto — 18—19, 21, 78
 Bizauskas Kazys — 170, 171, 175
 Bochnicai — 52
 Bok Nikolaj — 100, 194
 Bortkevičienė Felicija — 41, 46, 189
 Bourbon Don Jaime de la Maise de — 141, 156
 Bredt V.— 145, 155

* Nelietuviški asmenvardžiai pateikiami originalia forma (rusiški — translituota).

- Brenstein Michał — 193
 Brockdorff-Rantzau U.— 18
 Broel-Plateriai — 52
 Browder Robert — 199
 Brownlie Jan — 154, 185, 187, 204
 Brunnow S.— 85, 99—100
 Bugailiškis Pelikšas — 53, 185
 Bulgakov B.— 197
 Bulota Andrius — 39, 45
 Burian Stephen — 10, 59, 81, 104, 185, 191
 Bussche von dem — 145

 Cecil Robert — 140
 Chalgarten G.— 196
 Chmielewski Zygmunt — 46
 Chodakauskaitė Jadvyga — 153
 Chvostov — 54
 Clapasede R.— 148
 Cleinow Georg — 57
 Colliander Börje — 8, 101, 184—185, 190, 192, 194—197, 199
 Czapski-Hutten Bogdan — 57, 81
 Czernin Ottokar — 116

 Čepėnas Pranas — 5, 9, 57—58, 91, 159, 183, 191, 199, 202, 205, 207
 Černov Viktor — 12

 Dabužis Juozas — 165
 Dallin A.— 187
 Dambrauskas (Jakštas Adomas) Aleksandras — 83—86, 90, 194—195
 Daugirdaitė-Sruogienė Vanda — 8, 183—184
 Daumantas-Dzimidavičius Vytautas — 85, 91, 98—100, 102, 105, 139, 156, 165, 173
 David J.— 147
 Demm Eberhard — 33, 150, 188, 197, 199, 202, 204, 206
 Djuvara — 14
 Dmowski Roman — 24, 27—29, 51, 56, 67, 89, 187, 191—192, 194—195
 Dogelis Povilas — 73, 92, 105
 Domaševičius Andrius — 115, 126, 129, 201
 Doncov Dmytro — 18
 Dovydaitis Pranas — 39

 Draugelis Eliziejus — 161, 176
 Drucki-Lybecki — 52
 Dutasta — 141, 172

 Eden Nils — 171
 Eichhorn Hermann — 50
 Eidintas Alfonsas — 6, 32, 50, 185, 193—196, 204, 206
 Eidukevičius Pranas — 54, 204
 Eitel-Fritz — 87
 Ellanski — 147
 Engels Friedrich — 19
 Eötvös J.— 13
 Epstein K.— 201
 Erzberger Matthias — 10, 17, 116, 128—129, 138, 146, 150, 153, 157—158, 161, 168, 185, 201
 Eugenijus — 157

 Falkenhayn Erich — 17, 58, 62, 65
 Falkenhauzen Friedrich — 169
 Fedyshyn Oleh — 9, 17—18, 184, 186, 191, 205
 Fehrenbach Konstanty — 161, 205
 Ferro M.— 186
 Fischer Franz — 8, 16, 184, 186, 191, 194, 200, 202, 205
 Flotow von — 49
 Fridman Naftali — 42
 Frydrichas — 157
 Frydrichas Augustas III Wettin — 155

 Gabrys-Paršaitis Juozas — 10, 12, 30—33, 41, 48—49, 86—91, 96—103, 105, 113—115, 124, 128, 141—142, 146, 148—150, 156, 160—161, 165—166, 171—173, 185, 188, 190, 194—195, 203, 206
 Gaidelionis Povilas — 52
 Gaigalaitis Vilius — 10, 18, 48—49, 67, 74, 86, 88, 90, 103, 109, 196—199
 Gasenko N.— 141
 Gerutis Albertas — 10
 Giolitti Giovanni — 15
 Gira Liudas — 151, 190, 204
 Globačev Konstantin — 106, 197
 Goremykin Ivan — 34
 Gossler A.— 60
 Gregory D.— 172

- Grey Edward — 33
 Grigaravičius Algirdas — 9, 185, 192, 194, 205
 Grober A.— 138
 Grosfeld Leon — 197—198
 Gustaitis Motiejus — 186
 Gustavas V — 156
- Habsburgai — 11, 14—15, 24, 59
 Hallgarten G.— 96
 Hass Ludwik — 190
 Hatzfeld — 169
 Heath R.— 203
 Helphand-Parvus Aleksandr — 50
 Hertling Georg — 132—133, 137—139, 141—144, 154—155, 158, 160, 163
 Hilferding Aleksandr — 13—14, 25, 186—187
 Hindenburg Paul von — 50, 63—65, 68, 79, 83, 112, 115, 134, 149
 Hintze Paul — 160, 164
 Hoffmann Max — 113, 128
 Hohenzollernai — 11, 17, 80, 155, 179
 House Edward — 95
 Hovi Kaleruo — 9, 184, 202—203, 206
 Hovi Olavi — 9, 184, 202, 206
 Howard E.— 140, 202
- Ijžicki — 147
 Isenburg-Birstein Joseph — 60—61, 63, 116, 132—133, 136
 Ivanauskas V.— 45
 Ivinskis Zenonas — 9, 10, 184, 191
 Izvol'skij A.— 28
- Yčas Jonas — 32, 176, 188
 Yčas Martynas (sūnus) — 190
 Yčas Martynas (tėvas) — 10, 23, 29—32, 34, 38—39, 41—43, 47, 52, 87—89, 98—100, 107—109, 158, 161, 164—166, 171, 176, 185, 187—188, 190, 195—196, 205—207
- Jabłoński Henryk — 191
 Jagomastas E.— 88
 Jagow Gottlieb — 18, 62, 96
 Jałowiecki Mieczysław — 153
 Jankowski U.— 42
 Janov Aleksandr — 19—20, 186
- Janulaitis Augustinas — 45—46, 53, 71, 73—74, 93, 105, 190
 Janušauskas — 52
 Januškevičius Mykolas — 38—39, 42, 47, 53, 107
 Jarulaitis Vincentas — 39
 Jāszi O.— 186—187
 Joachimas — 66
 Joffe Adolf — 164
 Jogailaičiai — 46, 63
 Johnson Paul — 186
 Jonavičius — 131
 Jong van Beck en Donk — 147
 Juknevičius-Juknys Juozas — 191
 Jundziŭ Zygmunt — 8, 72, 184, 190, 193
 Jurgis V — 157
 Jurjewicz — 147
 Jurkiewicz Jan — 8, 75, 184, 189—190, 192—193, 204—205
- Kairys Steponas — 53, 73, 93, 100—103, 105, 115—116, 126—127, 131—133, 136, 174
 Kamieniecki Witold — 162
 Kann Robert — 59
 Kapsukas (Mickevičius) Vincas — 165
 Karevičius Pranciškus — 85, 107, 125, 137, 151
 Karolis — 156
 Karolis I Habsburgas — 156
 Karolis Steponas — 157
 Karuža Romanas — 98
 Keinys Pranas — 38—39, 42
 Keninsch — 87
 Kerenskij Aleksandr — 107, 199
 Kymantas Jonas — 54, 72
 Klimas Petras — 6, 9, 73—76, 79, 92—93, 105, 124—125, 138, 153, 175, 183, 185, 189—190, 192—198, 200—202, 204—206
 Koch K.— 191
 Kokoškin A.— 107
 Kolyško B.— 116
 Končos — 52
 Kornilov A.— 107
 Kossakovskis — 167
 Kriauciūnas Jonas — 83, 90

- Krossilev N.— 197
 Krupp A.— 17,
 Krzyżanowski Bronisław — 72
 Kubilius Jonas — 39
 Kučas A.— 6
 Kukta Juozapas — 73
 Kulakauskas Antanas — 183
 Kūris Pranas — 205
 Kuzma Vincas — 39
 Kühlmann Richard — 128, 134—136,
 146, 160

 Landsbergis Česlovas — 52
 Landsbergis J.— 52
 Laquer Walter — 75
 Lastauski Vaclou — 71, 73, 100, 103,
 115
 Laukaitis Juozas — 35, 38—39, 42
 Laurinavičius Česlovas — 7—8, 152,
 165, 184, 188, 192, 200—203, 207
 Lecjus — 191
 Lednicki Aleksander — 118
 Łempicki Michał — 103—104
 Leonas Petras — 10, 39, 107—108, 176,
 188
 Leopoldas — 113
 Lersner Kurt — 142, 144
 Lewandowski Janusz — 194
 Liepinis A.— 148
 Linde Gerd — 8, 184
 Liulevičius Vincas — 196
 Lloyd George David — 11, 138, 173
 Lopas Laurynas — 39
 Lopata Raimundas — 159, 185, 187—
 188, 195—198, 200—201, 203—207
 Lossowski Piotr — 8, 184
 Lucius H.— 18
 Luckievič Anton — 42, 45—46, 53, 71,
 73, 115—116, 123
 Luckievič Ivan — 45, 53, 71, 73, 82,
 100, 115
 Ludendorff Erich — 10, 18, 57—58, 61,
 63—64, 68, 82—83, 104—105, 112—
 113, 115—116, 122—123, 128, 132—
 134, 143, 145—146, 163—165, 185,
 191—192, 200
 Lukauskai — 52
 Lukomski Kazimierz — 131

 Lvov Georg — 117—118

 Maklakov Nikolaj — 22, 29, 34, 54
 Malinauskas Donatas — 30,
 Malinowski Władysław — 46
 Malinski P.— 175
 Malone G.— 21, 186—187
 Malzev — 127
 Mankoewitz — 60
 Mann Bernhard — 8, 184
 Marija — 157
 Masaryk Thomas Garigue — 10, 12,
 86—87, 185, 187
 Mastauskas Balys — 165
 Meysztowicz Aleksander — 42, 54, 149
 Merkeliš Aleksandras — 189
 Metternich K.— 23
 Michael Georg — 128, 130, 132
 Miknys Rimantas — 7—8, 184, 188—189
 Miljukov Piotr — 14, 107, 119, 186
 Mindaugas — 30
 Mirkovič Fiodor — 25
 Misiūnas Romualdas — 192
 Montvila J.— 118
 Montvilos — 52
 Moriand P.— 147
 Morsier A. de — 148
 Motieka Egidijus — 7, 184, 188, 190
 Murav'ov Michail — 25, 187

 Nadolny Rudolf — 128, 133, 136, 149
 Nagevičius Vladas — 175
 Namier Louis — 140, 148, 204
 Narutavičius Stanislovas — 136, 174
 Naumann Friedrich — 17, 78—79
 Nekljudov Aleksandr — 60
 Nelidov D.— 49, 188
 Neratov A.— 67, 106, 110, 188, 192,
 194—195, 197—198
 Niedziałkowski Mieczysław — 46
 Nikolaevskij Boris — 189
 Nikolaj Nikolaievič — 19
 Nikolaj II — 185, 187, 197
 Noreika Liudas — 39, 175

 Ochmański Jerzy — 8, 184
 Ofuately-Kodjoe W.— 185
 Okulicz Kazimierz — 8, 184
 Olšauskas Konstantinas — 128—129,

- 149, 153, 155—156, 158, 160, 165
 Onu Aleksandr — 120, 200
 Osipova Ol'ga — 187
 Oskaras — 66
 Osmanai — 11
- Pacelli Eugenio (Pijus XII) — 49
 Pacevičius Pranciškus — 82, 93
 Page S.— 8, 184
 Payer Friedrich — 138
 Pajaujis J.— 151, 204
 Paknys Juozas — 52
 Pakštas Kazys — 165—166, 206
 Paléologue Maurice — 21, 33
 Paneiko Vasyl — 147
 Patek Stanisław — 46—47
 Penkauskas Pranas — 183
 Petkevičaitė-Bitė G.— 190
 Petrauskas Zenonas — 56, 155, 191, 201
 Petrusis Alfonsas — 131, 165
 Pfeil Alexei — 54, 56—58, 63
 Pichon Stephen — 141—142, 172, 203
 Pikčilingis J.— 68, 192, 194
 Piłsudski Bronisławas — 85, 99—100
 Piłsudski Józef — 12, 18, 78
 Plateris M.— 165, 167
 Plater-Zyberg A.— 99—100
 Pogodka B.— 73
 Pohl — 82, 93
 Pokrovskij Nikolaj — 110—112, 198
 Povylis Antanas — 39
 Požarskas Mykolas — 205
 Pranciškus Ferdinandas — 15
 Pranciškus Juozapas — 15
 Prapuolenis Kazimieras — 102, 196
 Privat Edmond — 146, 147—148, 203
 Przędzcki — 131
 Purickis Juozas — 84—86, 90—91, 99,
 102, 105, 129, 153, 156, 158, 160—
 161, 165—166, 170—171, 175, 196—
 197, 205
 Puzinas J.— 183, 188
 Puzyna Joseph — 99—100
- Radvila J.— 156, 165
 Radvila K.— 151, 167
 Radziwiłł J.— 159, 165, 205
 Rainis Jānis — 148
 Reichenau F.— 18
- Rennenkampf R.— 42
 Renner K.— 14
 Riezler K.— 17
 Ritter G.— 9, 184, 202—203
 Rohrbach Paul — 17, 74, 78—79, 82—
 83, 194
 Rom Jurgis — 45
 Romanovai — 11, 14, 18, 20, 26, 64, 179
 Romanovski — 147
 Romberg Gisbert — 18, 87, 89—90, 96,
 100, 102, 105, 142, 173
 Ronikier Adam — 104, 158—160, 161,
 165, 205
 Roppas Friedrich von der — 10, 95—
 98, 100—101, 103—104, 110, 113—
 115, 120, 123—124, 128, 132, 137,
 141, 149—153, 155, 165—168, 171,
 185, 196—197, 199, 204, 206
 Rosen-Zawadski Kazimierz — 22, 186
 Rostkowski L.— 100
 Rostworowski W.— 148
 Rozenbaum Simon — 71
 Römeris Mykolas — 6, 9, 10, 45—48,
 70, 78—81, 84, 153—155, 175, 183,
 185, 188—190, 193—194, 203—204,
 207
 Rukša Antanas — 191, 193, 195, 199—
 200
 Rumbold H.— 139—140, 148, 161, 172,
 202, 204, 206
- Sabolis (Sabalys) Juozas — 39
 Samsonov Aleksandr — 42
 Sazonov Sergej — 10, 20—23, 25—29,
 33—34, 59, 89, 98, 105—107, 185—
 188, 197
 Schiemann Paul — 167
 Seaman L.— 203
 Semaška Dominik — 42, 71
 Senn Alfred Erich — 8—9, 174, 183,
 187, 195—197, 203, 207
 Sering Max — 61—62, 103—104
 Sienkiewicz Henryk — 72
 Skorapadski Pavlo — 157
 Sleževičius Mykolas — 39, 41, 46—47,
 49—50, 53
 Smetona Antanas — 38—39, 43, 52,
 72—73, 90, 92—93, 100—103, 105,
 108, 113, 115—116, 125, 131—133,

- 135, 143, 149—150, 152—154, 160,
162—163, 165—171, 173—174, 176,
183, 188—189, 193, 201, 207
- Solf Wilhelm — 95, 176
- Solovej Josef — 73
- Stakauskas Juozapas — 85, 194
- Stalin Iosif — 20, 22
- Stankevičius Juozas — 73—74, 93
- Stašinskas Vladas — 39, 54, 176
- Staugaitis Justinas — 131, 143, 171
- Steczowski Jan — 158—159
- Steklov J.— 118
- Stepankivski V.— 87, 97
- Steponaitis (Steponavičius) Antanas —
10, 85, 91, 98—99, 102, 105, 109,
128—129, 165—166, 185, 194—196,
206
- Steputaitis (Steputat) Vilhelmas — 61,
67, 79, 82, 88—90, 100
- Stevenson David — 9, 184, 186, 191,
193—194, 199, 203
- Stinnes H.— 17, 81
- Stražas Abelis — 9, 184, 191—192, 196,
198, 200, 204, 207
- Stresemann Gustav — 17
- Studnicki Władysław — 46
- Stulginskis Aleksandras — 73, 93, 177
- Sukiennicki Wiktor — 8—9, 56, 76, 80,
88, 104, 123, 185—188, 190—192,
194—195, 197—203, 205—206
- Svatkovskij Vsevolod — 65—68, 78, 89,
91, 106—107, 109—111, 120, 192,
195—198, 200
- Šabad Z.— 45—46, 53, 71
- Šachno — 52
- Šalkauskis Stasys — 10, 91, 99, 102
- Šapoka Adolfas — 183
- Šarapov Sergej — 19
- Šaulys Jurgis — 6, 7, 10, 41, 45—47,
52—54, 58, 71—74, 76—83, 92, 100—
103, 105, 113, 115—116, 131—133,
136—138, 142—143, 150, 170—171,
174—175, 183, 189—190, 193—194,
196—197, 199, 201—202, 204
- Šaulys Kazimieras — 161
- Ščeglovitov J.— 22
- Ščerbakov — 54
- Šejman M.— 196
- Šernas Jokūbas — 171
- Šilingas Stasys — 30, 39, 88, 161, 174
- Šliažas M.— 186
- Šliūpas Jonas — 86, 140
- Šturmmer Boris — 105—106, 110, 197
- Taube — 22
- Teclaff L.— 187, 198
- Tereščenko Michail — 121
- Thyssen — 17
- Tyla Antanas — 193
- Tiškevičius A.— 167, 171, 175, 204
- Tiškevičius Aleksandras — 165
- Tiškevičius Alfredas — 165
- Tiškevičius Mykolas — 86—87, 97, 141,
151, 156
- Toube de — 148
- Trimborn Karl — 170
- Trubeckoj Gregory — 20
- Trumpa Vincas — 5, 6, 183—185
- Tūbelis Juozas — 52, 176
- Tumas-Vaižgantas Juozas — 107
- Tumėnas J.— 91, 102
- Urachas (Mindaugas II) Vilhelmas Kar-
las Florestanas Gero Crescentius —
128, 153, 155—158, 160, 162—163,
166, 171—173, 175, 204—205
- Urachas von — 153
- Urbšienė Marija — 185, 192, 198
- Utkin A.— 195
- Vaclovas šv.— 32
- Valiūnas J.— 197
- Vardys Stanley — 192
- Vares P.— 187
- Vasil'čikov J.— 23
- Vasjukov Vasilij — 19, 186
- Vensławowicz A.— 42
- Veriovkina Piotr — 42, 54
- Vydūnas — 48—49, 190
- Vileišienė Emilija — 54
- Vileišis Jonas — 42, 45—46, 53—54, 71,
73—74, 76—77, 93, 105, 131, 136,
143, 174, 177—178, 183, 192
- Vilhelmas — 156
- Vilhelmas Albertas — 160
- Vilhelmas II — 17, 22, 57, 63, 66, 87,
133, 144, 151, 155

- Vyrubova Anna — 188
Viskantas Antanas — 10, 33, 85, 91,
99—100, 102, 147—148, 196, 203, 205
Vytautas — 63, 66
Vitkauskas Povilas — 56, 137, 191, 202
Vitkauskis V.— 39
Vitte Sergej — 22
Voldemaras Augustinas — 140, 149—
150, 152—153, 155, 158, 160—161,
165—166, 171—173, 175—178, 199,
205, 207
Zadźwiński Wacław — 194
Zajončkovskij A.— 192
Zasztowt Aleksander — 42, 46—47, 53,
71
Zetterberg Seppo — 186, 190, 195—196
Zimmerle E.— 176
Zimmermann Arthur — 18, 61, 66, 83,
96, 103, 105, 113, 116, 123
Zubov Piotr — 25
Zubovai — 52
Zwierzynski A.— 72
Žadeikis Povilas — 194
Žemaitė Julija — 189
Žilinskas B.— 54
Žilinskij J.— 22, 186
Žilius (Jonyla) Jonas — 61, 90—91, 190
Waldersee — 142, 150, 203
Warburg M.— 96
Weber Alfred — 149
Wesendonck Otto — 95
Węśławski W.— 72
Wettinai — 155
Wheeler-Bennett J.— 9, 199, 202—203
Wilson Woodrow — 92, 94—95, 138,
168—169, 175—177, 195
Witkowski Z.— 147
Wróblewski Tadeusz — 73